

simpina pysyvinä asuttajina ei Halosen esittämillä todisteilla voi hämärtää. ■

PETRI HILTUNEN

Topenontie 144

14300 Renko

Sähköposti: *petri.hiltunen@evl.fi*

LÄHTEET

ALLARDT, ANDERS 1925: *Borgå sockens historia I*. Helsingfors.

FÖRSTEMANN, ERNST 1966: *Altdeutsches namenbuch*. Erster Band. Personen-namen. Nachdruck der zweiten, völlig umgearbeiteten Auflage. München–Hildesheim.

Hauhon, Tuuloksen ja Luopioisten historia I 1985: Hämeenlinna.

HAUSEN, GRETA 1920: *Nylands ortnamn, deras former och förekomst till år 1600*. Skrifter utgivna av Svenska Litteratursällskapet i Finland CLII. Helsingfors.

HILTUNEN, PETRI 1983: *Uudenmaan virolaisperäisen paikannimistön tulkinnat historiallisessa kirjallisuudessa* (painamaton).

— 1985: *Saksalaisten ja hämäläisten varhaiset yhteydet Porvoonjoella kylännimien valossa* (painamaton).

— 1986: *Porvoonjokilaakson asutuksen synty nimistön valossa* (painamaton). Suomen historian pro gradu -tutkielma. HYHLK.

KEPSU SAULO 1981: *Pohjois-Kymenlaakson kylännimet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

MIKKONEN, PIRJO – PAIKKALA, SIRKKA 2000: *Sukunimet*. Keuruu: Otava.

NISSILÄ, VILJO 1975: *Suomen Karjalan nimistö*. Karjalaisen kulttuurin edistämisseuran julkaisu. Joensuu.

PITKÄNEN, RITVA LIISA 1985: *Turunmaan saariston suomalainen lainanimistö*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

TAAVITSAINEN J.-P. 2000: Häme ja Satakunta pakanuuden ajan lopulla. – Linder – Saloniemi – Krötzl (toim.), *Ristin ja Olavin kansaa. Keskiajan usko ja kirkko Hämeessä ja Satakunnassa*. Tampereen museoiden julkaisuja 55. Tampere.

VAHTOLA, JOUKO 1980: *Tornionjoki- ja Kemijokilaakson asutuksen synty*. Nimistötieteellinen ja historiallinen tutkimus (dissertatio). Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Rovaniemi.

— 1983: En gammal germansk invandring till västra Finland i bynamnens belysning. – *Historisk Tidskrift för Finland* 3.

NIMISTÖNTUTKIMUS JA LÄHDEKRITIIKKI

V irittäjässä 3/2000 (s. 355–372) julkaistiin yhteistyöhankkeeseen pohjautuva artikkelini »Paikannimistön muuttuminen». Ritva Korhosen artikkeliani vastaan suuntaama ja melko tyrmäävästi otsikoitu kirjoitus »Tutkimus teilasi aineistonsa» oli puolestaan luettavissa viime Viritäjässä 4/2000 (s. 616–618). Koska Ritva Korhosen kirjoituksessa on lukuisia häm-

mentäviä tulkintoja ja virheitäkin, pidän aiheellisena vastata hänelle ja samalla koko lehden lukijakunnalle.

Ritva Korhosen kirjoituksesta välittyä niin epätavallisia sävyjä ja tunnelatauksia, että hänen moitteistaan kiinnostuneita on kehotettava lukemaan artikkelini uudelleen. Korhosen vastine sisältää paljon selailaista, mikä ei pidä paikkaansa tai harhaut-

taa asiaan perehtymätöntä lukijaa. Paikoin syntyy jopa sellainen vaikutelma, että Ritva Korhonen ei olisi edes huolellisesti luenut artikkeliani. Yllättävää on sekin, että hän tuo käsityksiään esiin vasta nyt, sillä niistä olisi voinut helposti keskustella muiden osatutkijoiden ja projektin vetäjien kanssa jopa työpaikalla.

Lienee vielä kerran syytä muistuttaa, että artikkelini esittelee tulokset tutkimusprojektista, jonka päätavoitteena on ollut selvittää paikannimistön muuttumista. Tämä on sanottu heti artikkelini alussa. Paikannimistön muuttumista ei voi tutkia muutoin kuin vertaamalla eri-ikäisiä koekoelma- ja keruutietoja toisiinsa. Lähdekritiikki on keskeinen osa tieteellistä tutkimusta, joten nimikokoelmiakin on tarkasteltava etenkin siltä kannalta, mitä ne paljastavat keruujan todellisesta nimien käytöstä. Ritva Korhosen kirjoitusta lukiessa saa kuitenkin sellaisen vaikutelman, että nimikokoelmien analysointi ja lähdekritiikki olisi täysin kiellettyä. Hän ihmettelee sitä, että »tutkimusraportin 16 tekstisivusta neljä on omistettu 1960-luvun keruuhjeiden ja nimikokoelmien moitiskeluun» (s. 617). Koekoelmia ja keruuhjeita en kuitenkaan ole moitiskellut, vaan kriittisesti tarkastellut. Pakkohan näin on ollut tehdä, jotta eriaikaisten keruiden vertailussa tulisivat esiin kaikki tutkimustuloksiin vaikuttaneet seikat. Eikö aiemman aineiston mahdollisista puutteista saisi puhua lainkaan? Miksi ei?

Ritva Korhonen väittää, että pyrkimykseni olisi ollut osoittaa Terho Itkosen Nimestäjän opas (1961) »kelvottomaksi oppaaksi» (s. 616). Tämä ei missään tapauksessa ole ollut tavoitteeni. Itkosen kirjasesta tai arkiston omista keruuhjeista ei Ritva Korhosen mielestä ilmeisesti saa löytää mitään puutteita. Eikö siis tosiaan vieläkään voi ääneen sanoa sitä, että samalla kun keskityttiin murteentutkijoiden tapaan ensi sijassa vanhimman ja vierailta vaikutteilta

parhaiten säilyneen nimiaineoksen tallentamiseen, ohitettiin tai unohdettiin se tosiasia, että kaikilla seudun asukkailla — siirtolaisillakin — oli omat tarpeensa puhua ympäristönsä paikoista, ja ettei heidän nimistönsä oikeastaan ollut sen »huonompaa» kuin ihanteellisiksi mainittujen nimioppaittenkaan? Jo Skandinavian maiden nimikokoelmista näkyy, että systemaattista nimistönkeruuta on aina ohjannut myös tutkimustraditio ja oman ajan tutkimustavoitteet. Eiköhän nimiarkiston työntekijöidenkin pitäisi myöntää se, että niin arvokasta tutkimusaineistoa kuin arkistoon on koottukin, sen tallentaminen on ollut tarkoituksellisesti ja ehkä perustellustikin tietyllä tavalla valikoivaa ja samalla tutkimuksen historiallista näkökulmaa suosivaa. Murrekokoelmien on helppo uskoa sisältävän runsaasti jo käytöstä hävinnyttä sanastoainesta, mutta paikannimikokoelmista puhutaan usein siihen tapaan kuin niistä löytyisi koko totuus kaikkien kerätyiksi katsottujen alueiden paikannimistöstä. Tutkimushankkeessamme tällainen näkemys on osoittautunut vääräksi, vaikka varsinaisena tavoitteena olikin siis paikannimistön muuttumisen selvittely.

Ritva Korhonen sanoo, että »makrotoponyymit moninaisine taustatietoineen» ovat perheyhteisöjen mikrotoponyymejä huomattavasti tärkeämpiä ja monikäyttöisempiä jo niminä ja ilmeisesti tutkimuksen kannalta (s. 617). On tietysti totta, että makrotoponyymeillä on enemmän käyttäjiä kuin mikrotoponyymeillä ja että ne usein ovat myös alueellisen nimistön runko. Mikrotoponyymejä on kuitenkin aiheetonta väheksyä, koska juuri niiden ja nuorehkojen nimien taustastahan nimioppailla usein on luotettavan tuntuista tietoa. Siksi tämä tietämys on kokoelmissa tärkeää. Se on myös nimistöntutkijoiden tiedon kivijalka. Mikrotoponyymien asiataustaan liittyvien tietojen perusteella on hahmoteltu yleiskuvaa koko paikannimistöstä, ja juuri tältä

pohjalta on usein hyvä arvailla monien makrotoponyymienkin taustaa.

Ritva Korhonen huomauttaa, kuinka »ennen muuttumistutkimusta Nimiarkiston kokoelmat ovat tarjonneet kelvollisen perusmateriaalin mitä moninaisimpiin paikannimien tyyppi- ja lajitutkimuksiin ja nimien alueellisiin selvityksiin» (s. 617). Hankkeessamme ei kuitenkaan ole millään tavoin kielletty sitä, että kokoelmat ovat edelleenkin »kelvollinen perusmateriaali» mainittuihin tarkoituksiin — päinvastoin. On vain otettava huomioon myös se, että viime vuosikymmenien muutokset kulttuurissamme ovat vaikuttaneet usein hyvinkin suuresti myös tähän perusmateriaaliin.

»Jos muuttumistutkimuksen tavoitteena alun perin oli antaa yleiskuva Nimiarkiston kokoelmien laadusta, miksi vertailuaineistoksi ei otettu yhtään kokonaista aineistoa 1970- tai 1980-luvulta», kysyy Ritva Korhonen (s. 617). Kysymys saattaa johtaa lukijan harhaan, sillä tutkimushankkeen päätavoite ei ole ollut kokoelmien edustavuuden vaan paikannimistön muuttumisen selvittely. Osatutkijoiden tiedossa olisi kylä pitänyt olla myös vastaus tähän kysymykseen: vertailuaineistot ovat enimmäkseen 1960-luvulta, koska tutkimuksessa pyrittiin yhtäläiseen ja pitkäköön, noin kolmenkymmenen vuoden aikaväliin.

Ritva Korhosta on hämmästyttänyt myös osatutkijoiden »täysi vapaus valita itse tutkimusalueensa» (s. 618). On syytä huomauttaa, että tutkimusalueiden valinta määräytyi pakostakin sen perusteella, olisiko hankkeeseen osallistuneiden tutkijoiden tuntemilta seuduilta löydettävissä sopivan »hyvin» kerättyjä aiempia aineistoja. Ilman alueen tuntemustahan tutkimus olisi ollut epämielekkästä. Suurin osa tutkimuksista on lisäksi graduja, eikä aiheesta vapaaehtoisesti gradujaan tekeviä opiskelijoita voi lähettää heille vieraille seuduille, esimerkiksi Savoan. On tietysti harmillista mutta tästä

tutkimuksesta täysin riippumatonta se, että hankkeessa mukana olleessa opiskelijajoukossa ei yhtä lukuun ottamatta ollut Savosta tai Itä-Suomestakaan kotoisin olevia opiskelijoita. On syytä muistaa myös, että paikannimistön muuttuminen oli menestyksellinen yhteistyöhanke, joka onnistui tavoitteissaan erinomaisesti. Mukana oli kolme instituutiota (Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsingin yliopisto, Tampereen yliopisto), ja graduja valmistui kuusi. Projekti oli siis myös toteutustavaltaan innovatiivinen. Tutkimuskeskuksen arvioinnissa vuonna 1999 tähän kiinnitti huomiota esimerkiksi professori Jyrki Kalliokoski, joka kiitteli lisäksi sitä, kuinka hanke on »suoraan tukenut yliopistojen perus- ja jatko-opetusta».

Ritva Korhonen toivoo — ja väittää keruureportin taulukoita voitavan lukea niin — että myös hankkeen 1990-luvun keruunaineistot olisivat tallennettuina nimiarkiston kokoelmiin. Näin ei ole, koska hankkeessa on perustellusti pidetty ensisijaisempaan itse tutkimusta kuin aineiston kokoamista arkistoon. Uusien tutkimusmateriaalien peräämisessä kokoelmiin arkistointien näkökulma astuu liikaa etualalle, ikään kuin epäiltäisiin, että tutkijat olisivat keksineet uudet nimet itse. Tulos ensin, arkisto sitten — tässä tapauksessa.

Projektin päätulokset Ritva Korhonen ohittaa lähes kokonaan. Niitä hän ei (itse mukana olleena) kaiki epäilekään. Toisaalta hänellä — kuten joillakuilla muillakin — on keruukokemuksensa ja arkistotyön perusteella voinut olla jo ennestäänkin esittelemieni tutkimustulosten tapainen kuva nimistön muuttumisesta ja keruun painotuksista. Tutkimushankkeessa on kuitenkin ensimmäistä kertaa osoitettu todella laajan aineiston perusteella, että paikannimistö muuttuu maailman muuttuessa enemmän kuin yleensä on otaksuttu. Projektin tulokset ovat valaisseet sitä, minkä

tyyppisiä nämä muutokset ovat 1900-luvun jälkipuoliskolla olleet. Nämä asiat on hyvä tietää varsinkin silloin, kun paikannimistöä, nimenantoa ja nimien käyttöä pyritään tarkastelemaan onomastisesta näkökulmasta — ja tähän on nimistöntutkijoiden päätehtävä.

Jos joku haluaa kieltää nimistön muuttumisen ja rakentaa käsityksensä asioista vain joidenkin menneiden tilanteiden varaan, hänen pitäisi perustella sitä faktoilla. Vastineen otsikko on siis väärä: tutkimus ei teillannut aineistoaan vaan käytti nimiarkiston kokoelmia erittäin hyödyllisellä tavalla. Ritva Korhosella kuten muillakin hankkeeseen osallistuneilla on ollut oma osuu-

tensa siihen, että näinkin hyvä lähtöaineisto on ollut käytettävissä. Muualla tällaista vertailua ei liene vielä tehty eikä usein pystytä tekemäänkään. Täkäläinen tutkimus on siis ollut taas kerran innovatiivista ja päätyntynyt tuloksiin, joilla on merkitystä laajemminkin, myös onomastisen teorian kannalta. ■

TERHI AINIALA

Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

Sörnäisten rantatie 25

00500 Helsinki

Sähköposti: *terhi.ainiala@kotus.fi*

KEVÄÄN 2001 TAPAHTUMIA

Suomen kielen juhlapäivät Helsingin yliopistossa 14. ja 15. maaliskuuta

Keskiviikkona 14. maaliskuuta

Klo 11.00 Kotikielen Seuran 125. vuosikokous auditoriumissa XIII (Aleksanterinkatu 5, 2. krs.). Vuosikokousasiat.

Klo 12.00 *Suomen kielen asema tieteen kielenä* -paneelikeskustelu suuressa juhlasalissa (Aleksanterinkatu 5. Huom! Ennakkotiedoissa mainittu paikka muuttunut.)

Klo 15.00 Pääjuhla suuressa juhlasalissa

Torstaina 15. maaliskuuta

Klo 10–15 tieteellinen seminaari pienessä juhlasalissa (Fabianinkatu 33, 4. krs)

Klo 10.00 *Suomalaisen fennougristiikan tilanne*

Klo 11.00 *Kenttätöön merkitys tutkimushistorian eri vaiheissa*

Klo 12.00 *Lounastauko*

Klo 13.00 *Fennistiikan tavoitteet ja uhkakuvat*

Torstaina 19. huhtikuuta

Klo 19.15 Kotikielen Seuran kokous Tieteiden talon salissa 505 (Kirkkokatu 6, Helsinki). Professori Aila Mielikäinen esitelmöi aiheesta *Murteella kirjoitettua: puhekieli kirjakielenä*.

TERVETULOA!